

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-72>

УДК 331.5

ІНТЕГРАЦІЯ МІГРАНТІВ: ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ВИМІРИ

THE INTEGRATION OF MIGRANTS: ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND DIMENSIONS

Цимбалюк Данило Ігорович

аспірант,

Київський національний економічний університет
імені Вадима ГетьманаORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1500-6074>**Tsymbaliuk Danylo**Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

Стаття присвячена дослідженню питань інтеграції мігрантів у різні сфери життєдіяльності країни-реципієнта. Метою статті є опрацювання теоретико-методологічних засад та розроблення змістових характеристик і вимірів інтеграції мігрантів у різні сфери життєдіяльності країни-реципієнта. Сформульовано методологічні засади, які визначають змістові характеристики поняття «інтеграція мігрантів». Визначено, що інтеграція є багатовекторним непрямолінійним процесом, який торкається різних сторін і суб'єктів й передбачає становлення мігранта як прийнятого суспільством, рівноправного члена певної спільноти. Запропоновано виміри (види) інтеграції мігрантів й розкрито взаємозв'язок між ними. Визначено проблеми, пов'язані з інтеграцією мігрантів, та передумови для успішної економічної їх інтеграції.

Ключові слова: міграція, інтеграція, інтеграція мігрантів, ринок праці, економічна інтеграція, професійна інтеграція.

The war in Ukraine has led to a significant migration of population, mainly of employable age. Therefore, the issue of integration of Ukrainians into different spheres of social life in the recipient countries, especially into the labour market, is becoming relevant. The purpose of the article is to elaborate on the theoretical and methodological foundations and develop the essential characteristics and dimensions of migrants' integration into different spheres of life in the recipient country. The study uses the methods of comparative analysis, critical generalisation, and categorisation. The analysis of the research on migration and the integration of migrants into different spheres of life in the recipient countries has shown that there is no common ground in the views of scholars on the essential characteristics and dimensions of the concept of integration of migrants. Based on a comparative analysis of the approaches of different researchers, the methodological principles that define the essential characteristics of the concept of integration of migrants have been formulated. It is determined that integration is a multi-vector process that involves different parties and actors and implies the reconciliation of migrants and members of the community/society. Integration is not a linear process and can take place with different intensity and in different directions, including in the opposite direction in case of loss of employment, disability, etc. For a migrant, the integration process involves becoming accepted by society, an equal member of a particular community: a group, a team, a work team, or a local community. Based on a synthesis of various approaches of scholars, the article identifies economic, professional, educational, social, language, cultural and religious, political and legal, civic and status dimensions of migrant integration, which are closely interrelated and influence each other. The problems associated with the integration of migrants and the conditions for their successful economic integration have been identified. In terms of theory, the study develops the concept of migrants' integration into various spheres of life in the recipient country. The study results can be used to elaborate recommendations for the better employment of migrants' human capital in recipient countries.

Keywords: migration, integration, integration of migrants, labour market, economic integration, occupational integration.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії та запровадження воєнного стану в Україні спричинили значні масштаби міграції населення переважно працездатного віку. Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 18.11.2024 р. 6 785 900 українців мали статус біженців за кордоном. З них 6 225 700 осіб зареєстровані в країнах Європи. Станом на грудень 2024 р. 1222,7 тис. українців перебували в Німеччині, 981,3 тис. – у Польщі, 380,4 тис. – у Чехії, 217 тис. – в Іспанії [19].

Значні масштаби міграції українців є значним викликом для суспільства та економіки як України, так і країн – реципієнтів. У зв'язку з цим набуває актуальності питання про інтеграцію українців у різні сфери суспільного життя, передусім у ринок праці. Оскільки переважна більшість мігрантів перебуває в країнах в країнах ЄС, тому питання інтеграції українців у країнах ЄС, зокрема і в європейський ринок праці є особливо актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою дослідження процесів адаптації мігрантів до середовища країни-реципієнта більшість науковців використовує поняття «інтеграція».

Частина науковців визначають інтеграцію як включення індивіда чи групи у суспільство [9; 5]. Дослідники підкреслюють, що інтеграція є залученням мігрантів до існуючих соціальних структур і «якість» залученості в систему соціально-економічних, правових і культурних відносин [9, с. 41].

На думку М. Боммеса, питання асиміляції мігрантів стосується виконання чи невиконання умов участі в соціальних системах. Для того, щоб працювати або отримати доступ до товарів, освіти, прав і соціального забезпечення, кожна людина повинна мати певні знання про те, що означає працювати або як поводитися як пацієнт, клієнт, учень, студент або абітурієнт. З цієї точки зору альтернативи інтеграції не існує [3, с. 113].

На відміну від цього підходу більшість дослідників підкреслює, що інтеграція є двостороннім процесом, який залежить не лише від прибулих осіб, а й від місцевих громад, членів суспільства країни-реципієнта [2; 13; 16]. М. Піно та М. Вотерс зазначають, що інтеграція є процесом, за якого мігранти та члени суспільства, до якого вони долучаються, стають схожими один на одного. Інтеграція є подвійним процесом, який вимагає певного часу: змінюється досвід як мігрантів, так і корінного населення [16, с. 19].

Частина дослідників підкреслюють, що процес інтеграції взагалі є багатовекторним, оскільки він торкається різних суб'єктів [18, с. 6].

Існує також точка зору, відповідно до якої інтеграція є набуттям мігрантом більш високого статусу й становлення його як рівноправного члена спільноти [11, с. 261].

Р. Пеннінкс та Б. Гарсес-Маскаренас пропонують розглядати інтеграцію як процес становлення прийнятою частиною суспільства [14, с. 14]. У цій дефініції дослідники підкреслюють процес інтеграції. Запропоноване визначення не конкретизує вимоги (нормативні моделі) до прийняття суспільством, апелюючи до різних проміжних і кінцевих результатів.

Частина науковців наголошують на тому, що процес інтеграції іммігрантів не є лінійним, під час якого група меншини (іммігранти) повинна майже повністю змінитися, в той час як культура більшості (представники приймаючого суспільства) залишиться незмінною. Як зазначає Ф. Ліндо, сприйняття інтеграції як самоочевидного і неминучого процесу ігнорує те, що складна взаємодія культури, ідентифікації, соціального статусу і конкретних моделей взаємодії індивідів може призвести до різних результатів, більш різноманітних, ніж більш-менш лінійний перехід від «іммігрантського» до «приймаючого» способу ведення справ [10, с. 11].

Інтеграція, на думку деяких науковців, не є завершеним процесом, маючи на увазі неможливість створення «інтегрованого суспільства». Процеси інтеграції не рухаються лише в одному напрямі: від «неінтегрованих» мігрантів до «цілком інтегрованих». Процес може протікати і в зворотному напрямі, коли людина, приміром, втрачає роботу чи працездатність [15; 18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз досліджень, присвячених проблемам міграції та інтеграції мігрантів у різні сфери життєдіяльності країн-реципієнтів, засвідчив, що відсутня єдність у поглядах учених щодо змістових характеристик поняття «інтеграція мігрантів». У зв'язку з цим питання інтеграції мігрантів потребують подальших досліджень. Потребують також опрацювання методологічні засади дослідження інтеграції мігрантів у ринок праці та інші сфери життєдіяльності. Важливим є вироблення рекомендації щодо ефективного використання людського капіталу мігрантів у країнах-реципієнтах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є опрацювання теоретико-методологічних засад та розроблення змістових характеристик і вимірів інтеграції мігрантів у різні сфери життєдіяльності країни-реципієнта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підходи різних дослідників до процесу інтеграції узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1

Підходи різних дослідників до трактування процесу інтеграції мігрантів

№ з/п	Опис підходу
1	Інтеграція передбачає включення індивіда чи групи в суспільство [5; 9]
2	Інтеграція є двостороннім процесом, який передбачає зміну досвіду як мігрантів, так і членів суспільства [2; 16]
3	Інтеграція є багатовекторним процесом, до якого долучаються різні сторони [18]
4	Інтеграція не є завершеним процесом, який може протікати і в зворотному напрямі, коли людина втрачає роботу, працездатність тощо [15]
5	Інтеграція є процесом набуття мігрантом більш високого статусу й становлення його як рівноправного члена певної спільноти [11]
6	Інтеграція є процесом становлення прийнятою частиною суспільства [13]

Джерело: складено автором на основі [2; 5; 9; 11; 13; 15; 16; 18]

На основі підходів різних дослідників до трактування процесу інтеграції мігрантів можемо зробити важливі методологічні висновки.

По-перше, інтеграція не є одностороннім процесом й передбачає взаємозближення мігранта та членів громади/суспільства (різних сторін і суб'єктів) один до одного у процесі їхньої взаємодії у різних сферах, що передбачає зміну досвіду, підходів і способів спілкування, особистісної та професійної реалізації та ін.

По-друге, щодо цінностей, способів життя, правил і норм поведінки, особливо регламентованих на різних рівнях (законодавчому, місцевому чи організаційному), то тут інтеграція зазвичай є одностороннім процесом і передбачає пристосування мігрантів до цінностей, правил і норм. У разі значної кількості мігрантів, які є носіями відповідних культур і тради-

цій, останні поступово можуть впливати на цінності, норми та традиції місцевих громад в країні – реципієнті.

По-третє, інтеграція не є прямолінійним процесом й може відбуватися з різною інтенсивністю й в різних напрямках, зокрема і в зворотному у разі втрати людиною роботи, працездатності тощо.

По-четверте, для мігранта процес інтеграції передбачає становлення його як прийнятого суспільством, рівноправного члена певної спільноти: групи, колективу, зокрема трудового, місцевої громади тощо.

Досліджуючи питання інтеграції мігрантів, важливо з'ясувати *виміри та окреслити види інтеграції*.

Процес інтеграції залежить від участі мігрантів у соціальних інститутах, зокрема освітніх закладах та в ринку праці, а також від сприйняття їх членами суспільства [16, с. 19]. Інтеграція має місце тоді, коли мігранти мають можливість реалізувати свій потенціал як члена суспільства, робити внесок у життя громади та отримувати доступ до послуг [15, с. 528]. До ключових сфер інтеграції належать такі: доступ мігрантів до зайнятості, житла, освіти і охорони здоров'я, практика щодо громадянства і прав, соціальні взаємозв'язки, знання мови та культури, безпека та стабільність [2].

С. Спенсер та К. Чарслі зазначають, що процес інтеграції крім зайнятості, житла, освіти, соціальної взаємодії охоплює також зміну цінностей, поглядів, поведінки та способу життя, громадянську та політичну участь, а також розвиток спільної ідентичності й почуття належності до місця, нації, спільнот і людей [18, с. 4-5].

Виміри, виокремлені Х. Ессер, охоплюють: культуру (подібно до соціалізації); статус (становище в суспільстві); взаємодію (соціальні відносини та мережі) та ідентифікацію (приналежність) [4].

Ф. Хекманн та Д. Шнаппер розрізняють структурну, культурну, комунікативну та ідентифікаційну інтеграцію [7].

Р. Пеннінкс та Б. Гарсес-Маскаренас виокремили три основні виміри інтеграції мігрантів: правовий/політичний (права на проживання, офіційні політичні права та обов'язки); соціально-економічний (трудова праця та права, пов'язані з доступом до послуг); культурно-релігійний (права на самоорганізацію і зустрічі у межах культурних, етнічних або релігійних груп, доступ до культурних і релігійних об'єктів) [13, с. 14–15].

На думку дослідників, зосередження уваги на цих вимірах дозволяє змістити фокус уваги з іммігрантів на їхні стосунки з приймаючим суспільством. Питання полягає не лише в тому, що роблять іммігранти, з ким вони взаємодіють і як вони себе ідентифікують, але й у тому, чи приймають їх і як вони позиціонуються в кожному з трьох вимірів [13, с. 14].

На основі узагальнення різних підходів науковців, нами запропоновано виокремити такі виміри (види) інтеграції мігрантів: економічна; професійна (інтеграція в ринок праці); освітня; соціальна; мовна; культурно-релігійна; політико-правова; громадянська; статусна.

Варто зазначити, що різні виміри (види) інтеграції мігрантів пов'язані між собою. Професійна інтеграція, яка відбувається у формі інтеграції у ринок праці, є невід'ємною частиною економічної. Додаткове навчання, що є складовою освітньої інтеграції, створює передумови для професійної, економічної та соціальної інтеграції. Професійна інтеграція, що передбачає традиційну зайнятість, впливає на соціальну інтеграцію. Наявність економічних ресурсів, що є наслідком професійної інтеграції, сприяє культурній, і певною мірою політико-правовій та громадській інтеграції.

Негативне сприйняття окремих груп мігрантів може призвести до упередженого ставлення та дискримінації з боку окремих осіб, організацій, що може обмежити можливості мігрантів щодо освіти, зайнятості, а отже,

перешкоджати професійній та економічній інтеграції.

Освітня інтеграція також може впливати на культурно-релігійну, політико-правову та громадянську інтеграцію. Мовна інтеграція є однією із ключових для забезпечення інших видів інтеграції. Успішна інтеграція в усіх зазначених вимірах сприятиме набуттю мігрантом більш високого статусу, а отже, успішній статусній інтеграції.

Взаємозв'язок різних видів інтеграції мігрантів наведено на рис. 1.

Аналіз взаємозв'язків різних видів інтеграції засвідчив, що поряд із мовною інтеграцією професійна, що передбачає інтеграцію у ринок праці, є важливою передумовою інших видів інтеграції мігрантів. У зв'язку з цим для успішної економічної, соціальної, культурно-релігійної, політико-правової, громадянської інтеграції і гуманітарних, і економічних мігрантів важливою є інтеграція у ринок праці.

У часовому вимірі професійна й освітня інтеграція, які передбачають засвоєння нових знань та формування певних компетентностей, можуть потребувати значно меншого періоду часу, ніж приміром культурна інтеграція, особливо ті сторони життєдіяльності, котрі пов'язані із цінностями, світоглядними позиціями, уподобаннями, звичками та традиціями. Разом з тим дослідження свідчать, що мігрантам може знадобитися більше десяти років, щоб зрівнятися з іншими групами мігрантів і місцевими мешканцями як за рівнем зайнятості, так і за рівнем заробітної плати [8, с. 4].

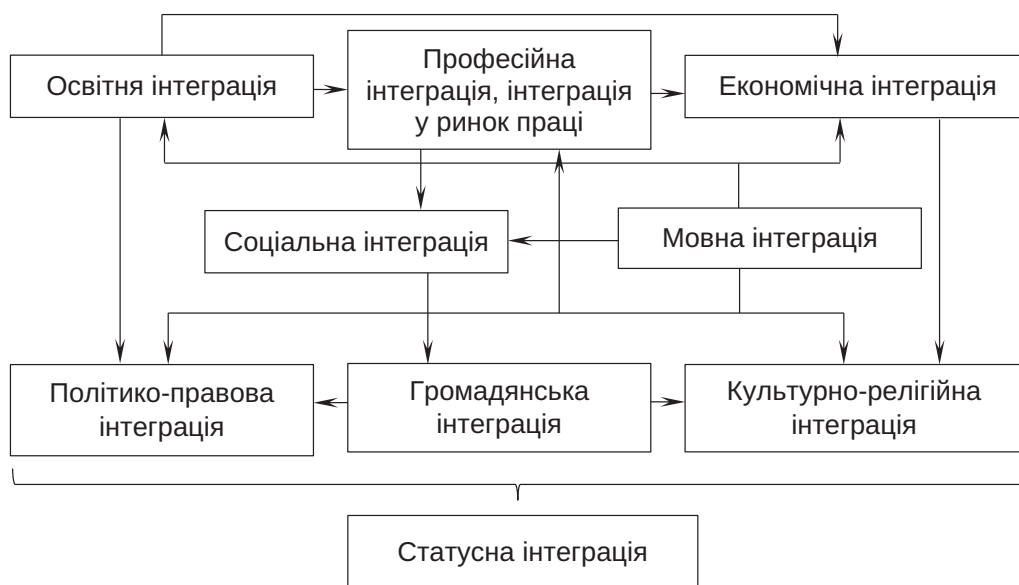

Рис. 1. Взаємозв'язок різних видів інтеграції мігрантів

Джерело: складено автором

Різні дослідники підкреслюють, що високий рівень освіти й знання мови сприяють інтеграції мігрантів у ринок праці. Разом з тим з-поміж проблем, пов'язаних з інтеграцією українських мігрантів у ринок праці ЄС – невідповідність між роботою, яку вони виконують, та їхньою кваліфікацією (освітою). Ця проблема була характерною до повномасштабного вторгнення, на що вказують дослідження науковців ринку праці різних країн [17]. Переважна більшість мігрантів з України працюють нижче рівня своєї кваліфікації, що викликано структурою попиту на робочу силу, знаннями мови, навичками, проблемами з визнанням освіти та досвіду роботи [11, с. 260].

Низка дослідників серед основних викликів, пов'язаних з міграцією українців виокремлює проблеми, пов'язані із соціальною інтеграцією мігрантів. Соціальні виклики мали місце до вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Проте після вторгнення вони ще більше загострилися у зв'язку з масовими гуманітарними переміщеннями українців до Європи [6].

Важливим фактором для успішної економічної інтеграції мігрантів поряд із розвитком мовних компетентностей є інвестування у власний людський капітал. Дослідження вказують, що схильність до інвестування ресурсів у власний професійний розвиток залежить від часових меж перебування мігрантів за кордоном [1]. У зв'язку з цим постійні мігранти частіше, ніж тимчасові інвестують ресурси у власний людський капітал, а отже, мають більше шансів на просування у професійній діяльності.

Ефективність інтеграції мігрантів у ринок праці, на думку швейцарських науковців, залежить також від наявності відповідних умов на ринку праці, ко-етнічних мереж і став-

лення населення до біженців та іммігрантів. Дослідження показують, що зміна ставлення до біженців у громаді з плином часу призводить до вищого рівня зайнятості мігрантів [12].

Висновки. Воєнні дії в Україні спричинили значні масштаби міграції населення, у зв'язку з чим набуває актуальності питання про інтеграцію українців у різні сфери суспільного життя. Аналіз досліджень, присвячених проблемам міграції та інтеграції мігрантів, засвідчив, що відсутня єдність у поглядах учених щодо змістових характеристик поняття «інтеграція мігрантів». На основі підходів різних дослідників до трактування процесу інтеграції мігрантів визначено, що інтеграція є багатовекторним непрямолінійним процесом, який торкається різних сторін і суб'єктів й передбачає становлення мігранта як рівноправного члена певної спільноти. За результатами узагальнення різних підходів науковців, виокремлено економічний, професійний, освітній, соціальний, мовний, культурно-релігійний, політико-правовий, громадянський та статусний виміри інтеграції мігрантів, які тісно взаємопов'язані й впливають один на одного. Дослідження свідчать про те, що не завжди процес інтеграції українських мігрантів у ринок праці є успішним. Одним з виявів цього є невідповідність між роботою, яку виконують мігранти, та їхньою кваліфікацією. Важливими передумовами для успішної економічної інтеграції мігрантів є розвиток мовних компетентностей та інвестування мігрантами ресурсів у власний професійний розвиток. Важливим напрямом подальших досліджень є вироблення рекомендації щодо ефективного використання людського капіталу мігрантів у країнах-реципієнтах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Adda J., Dustmann C., Görlach J.-S. The dynamics of return migration, human capital accumulation, and wage Assimilation. *SSRN Electronic Journal*. 14333. 2021. P. 1–15.
2. Ager A., Strang A. Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*. 2008. Vol. 21. № 2. P. 166–191. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
3. Bommers M. Transnationalism or assimilation? In *Immigration and social systems: Collected essays of Michael Bommers*. IMISCOE Research. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2012. P. 107–124.
4. Esser H. Integration und Etnische Schichtung. Working paper № 40. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, 2001.
5. Favell A. Integration and nations: the nation-state and research on immigrants in Western Europe. *Comparative Social Research Multicultural Challenge*. 2003. Vol. 22. P. 13–42.
6. Górny A., Zwan R. Mobility and labor market trajectories of Ukrainian migrants to Poland in the context of the 2014 Russian invasion of Ukraine. *European Societies*. (2024). DOI: <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2298425>
7. Heckmann F., Schnapper D. The integration of immigrants in European Societies. Stuttgart : Lucius and Lucius, 2003. 261 p.

8. Hooper K., Desiderio M.V., Salant B. Improving the labour market integration of migrants and refugees. Empowering cities through better use of EU instruments. Working paper. Migration Policy Institute Europe. 2017. 42 p.
9. Lange T., Oomes N., Gons N., Spanikova V. Labour Migration and Labour Market Integration of Migrants in the Netherlands: Barriers and Opportunities Annex D to “Dutch labour market shortages and potential labour supply from Africa and the Middle East” (SEO Report No. 2019-24). Amsterdam, Dutch Ministry of Foreign Affairs, 2019. 58 p. URL: https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2019/01/Annex_D_Barriers_to_Migration_and_Integration.pdf (accessed 11.12.2024).
10. Lindo F. The concept of integration: Theoretical concerns and practical meaning. In Social integration and mobility. Lisbon : Centro de Estudos Geográficos 2005. P. 7–20.
11. Maruszewski W., Kaczmarczyk P. Economic Integration and Migrant Networks: The Case of Ukrainian Migrants in the Warsaw Agglomeration. *Central European Economic Journal*. 2020. Vol. 7 № 54. P. 258–278. DOI: <https://doi.org/10.1515/ceej-2018-0003>.
12. Müller T., Pannatier P., Viarengo M. Labor market integration, local conditions and inequalities: Evidence from refugees in Switzerland. *World Development*. 2023. Vol. 170. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106288>.
13. Penninx R. Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions. In the New Demographic Regime Population Challenges and Policy Responses. Edited by M. Macura, A. L. MacDonald, W. Haug. New York, Geneva, UN, 2005. P. 137–151.
14. Penninx R., Garcés-Mascreñas B. The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. In Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors. *Springer*, 2016. P. 11–29.
15. Phillimore J. Implementing integration in the UK: lessons for integration, theory, policy and practice. *Policy and Politics*. 2012. Vol. 40. № 4. P. 525–545.
16. Pineau M.G., Waters M.C. The Integration of Immigrants into American Society. Washington :The National Academies Press, 2016. 458 p.
17. Salaris L., Tedesco N. Migration and the Labour Market: Ukrainian Women in the Italian Care Sector. *Journal of International Migration & Integration*. 2020. Vol. 21. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-019-00656-1>
18. Spencer S., Charsley K. Conceptualising integration: a framework for empirical research, taking marriage migration as a case study. *Comparative Migration Studies*. 2016. Vol. 4 № 18. P. 1–19.
19. United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed 11.12.2024).

REFERENCES:

1. Adda J., Dustmann C., Görlach J.-S. (2021) The dynamics of return migration, human capital accumulation, and wage Assimilation. *SSRN Electronic Journal*, 14333, pp. 1–15.
2. Ager A., Strang A. (2008) Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, vol. 21(2), pp. 166–191. DOI: <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>.
3. Bommers M. (2012) Transnationalism or assimilation? In Immigrant and social systems: Collected essays of Michael Bommers. IMISCOE Research. Amsterdam : Amsterdam University Press, pp. 107–124.
4. Esser H. (2001) Integration und Etnische Schichtung. Working paper № 40. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
5. Favell A. (2003) Integration and nations: the nation-state and research on immigrants in Western Europe. *Comparative Social Research Multicultural Challenge*, vol. 22, pp. 13–42.
6. Górný A., Zwan R. (2024) Mobility and labor market trajectories of Ukrainian migrants to Poland in the context of the 2014 Russian invasion of Ukraine. *European Societies*. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2298425>
7. Heckmann F., Schnapper D. (2003) The integration of immigrants in European Societies. Stuttgart : Lucius and Lucius. 261 p.
8. Hooper K., Desiderio M. V., Salant B. (2017) Improving the labour market integration of migrants and refugees. Empowering cities through better use of EU instruments. Working paper. Migration Policy Institute Europe. 42 p.
9. Lange T., Oomes N., Gons N., Spanikova V. (2019) Labour Migration and Labour Market Integration of Migrants in the Netherlands: Barriers and Opportunities Annex D to “Dutch labour market shortages and potential labour supply from Africa and the Middle East” (SEO Report No. 2019-24). Amsterdam, Dutch Ministry of Foreign Affairs. 58 p. Available at: https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2019/01/Annex_D_Barriers_to_Migration_and_Integration.pdf (accessed December 11, 2024).
10. Lindo F. (2005) The concept of integration: Theoretical concerns and practical meaning. In Social integration and mobility. Lisbon : Centro de Estudos Geográficos. P. 7–20.

11. Maruszewski W., Kaczmarczyk P. (2020) Economic Integration and Migrant Networks: The Case of Ukrainian Migrants in the Warsaw Agglomeration. *Central European Economic Journal*, vol. 7(54), pp. 258–278. DOI: <https://doi.org/10.1515/ceej-2018-0003>.
12. Müller T., Pannatier P., Viarengo M. (2023) Labor market integration, local conditions and inequalities: Evidence from refugees in Switzerland. *World Development*, vol. 170. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106288>.
13. Penninx R. (2005) Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions. In the New Demographic Regime Population Challenges and Policy Responses. Edited by M. Macura, A. L. MacDonald, W. Haug. New York, Geneva, UN. P. 137–151.
14. Penninx R., Garcés-Mascreñas B. (2016) The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. In *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. Springer. P. 11–29.
15. Phillimore J. (2012) Implementing integration in the UK: lessons for integration, theory, policy and practice. *Policy and Politics*, vol. 40(4), pp. 525–545.
16. Pineau M. G., Waters M. C. (2016) *The Integration of Immigrants into American Society*. Washington : The National Academies Press. 458 p.
17. Salaris L., Tedesco N. (2020) Migration and the Labour Market: Ukrainian Women in the Italian Care Sector. *Journal of International Migration & Integration*, vol. 21, pp. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12134-019-00656-1>.
18. Spencer S., Charsley K. (2016) Conceptualising integration: a framework for empirical research, taking marriage migration as a case study. *Comparative Migration Studies*, vol. 4(18), pp. 1–19.
19. United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine Refugee Situation. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed December 11, 2024).